SZÁLLÁSI ÁRPÁD: RAFFY ÁDÁM (1898–1961)[1]

Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai, Gazda István vezetésével.

Jelentős szellemi hagyatékán osztozik a szépirodalom és az orvostörténelem. A szépirodalmi orvostörténelem a tudományosat népszerűsíti, kompromittálás nélküli kompromisszum a műfajok integritásának tiszteletben tartásával.

Raffy Ádám műfajötvözete szerencsére kivétel, az alkotó elemek előnyös tulajdonságait egyesíti, ezért alkalmas a gyors elavulás veszélye nélkül vállalt szerepének maradéktalan betöltésére. Legjobb műveinek olvasottságát az igényes szépirodalmiság garantálja, ihletője a tudománytörténet; Vesalius, Giordano Bruno és Rozsnyai Dávid, a megpróbáltatás e nagyjainak napjainkig világító élettörténete. A tudomány áldozatai ismerős szépirodalmi hősök lettek – ez Raffy Ádám írói érdeme és tudománytörténeti szolgálata.

A Bihar megyei Vértes községben született 1898-ban, de gyermekkorát a közeli Székelyhídon töltötte. Középiskolába a századelei, pezsgő szellemű Nagyváradra, Ady „peceparti Párizsába" került. Az első világháború kellős közepén tett kereskedelmi érettségit, majd különbözetivel beiratkozott a Budapesti Orvosi Egyetemre. A trianoni határ kijelölésével szülei Erdélybe kerültek, ezért orvosi tanulmányait már Kolozsvárott fejezte be. Diplomaszerzés után rövid időre az Arad megyei Vadász községbe került, majd a Majna melletti Frankfurt szülészeti klinikájára Traugott professzor intézetébe, akihez haláláig meleg barátság fűzte. Hazatérése után 1925-ben Aradon telepedett le, itt a Pozsgai-szanatórium nőgyógyásza volt 1938-ig. Kultúrtörténeti szárnypróbálgatásai után első könyve 'A máglya' (Giordano Bruno életregénye) 1936-ban jelent meg. A mediterrán világért olyannyira lelkes orvosírót a szellemi újjászületés nagy mártírja ihlette meg, aki

„…a campagnai nyugalom elmélkedő és termékeny éveiben a világ szellemóriásainak leheletétől lobogó fáklyává izmosodott, amely sercegő, nyugtalan fényével végigperzselt az ódon tanházak penészes folyosóin, a pedáns tekintélytudósok szűk látókörén és a babonás kor minden sötétségein…, hogy végül ad maiorem Dei gloriam és a tudománytörténet örök kárára… ut quam clementissime et citra sanguinis effusionem puniretur… azaz a legkönyörületesebben (tehát halállal), vére ontása nélkül (vagyis máglyán), bürtettessék meg".

Az író hősei közt szétosztja önmágát, hogy a jellemrajz több emberi hitelt nyerjen. Így ajándékozta Raffy Ádám ismert mnemotechnikai készségét a kopernikuszi tanok nagy megszállottjának, cserébe az életrajzi élmény nagyszerűségéért, melyről patetikusan így vallott:

„Századok vihara elhozott egy parányit e hamvakból a késői kor alázatos krónikásaihoz is, és ez gyönge tollára tűzte a termékeny hamut, hogy tovább adja mindenkinek, akinek a szíve tiszta és az értelme világosságra vágyik".

Giordano Bruno mégegyszer megkísértette. 'Ha Giordano Bruno naplót írt volna' című könyve 1957-ben jelent meg.

A vitathatatlanul nagy ember felidézése után egy kevésbé egyértelmű, de hatásaiban jelentős életmű: Mesmer doktor regénye kerekedett ki tollából. Az állati magnetizmus nagy apostola csodadoktori látványossággal delejezte Bécset és Párizst, sikerekben a kortárs Mozarttal vetekedve. „És amíg tudós társaságok, szalonok, irígy orvosok, újságok és röpiratok ontják az istenítő jelzők és becsmérlő szavak végtelen sorait, addig a minden csodára, de főleg minden változásra olyannyira áhítozó párizsi nép megindult a Place Vendôme felé" …ahol Mesmer ténykedett. Az őskereső utókor a hipnózis előfutárát ismeri fel benne, lehántva róla a valódi és a hírnév ráaggatta sallangokat. Raffy Ádám közben a szakmai irodalmat sem hanyagolta eI. Nőgyógyászati közleményei ez időben a németországi Zentralblatt für Gynäkologie-ben jelentek meg.

Nagyváradra 1938-ban költözött, ahol szintén nőgyógyászként ténykedett. A kolozsvári Független Újság „A folyam partján" című rovatát 1936–1940 között íra, a kor fenyegető eseményeit kommentálva. Paracelsus regényes élete 'A bölcsek köve' 1940-ben jelent meg tollából. 'A királyok doktora és a doktorok királya, a medicina Lutherje', aki Rotterdami Erasmusnak a szerzőhöz intézett fiktív levele szerint:

„…nem szakadt le a romanticizmustól homályos középkor szelleméről. Szemét Iegalábbis olyan mértékben irányította befelé a spekulatív játékok lelki arénájába, ahol trapézen áll a logika, mint kifelé, a szabad természet feltáruló csodáinak végtelen síkjára. Paracelsus lelke a korok mezsgyéjén sistergő alkimista katlanban ellentéteket keverve ötvöződött, mint a higany a bölcsek kövével – de arannyá, homogén értékké nem válhatott soha".

Raffy Ádám a háborút a királyi Romániában internálva vészelte át. Közvetlenül a háború utáni írásai a nagyváradi Népakarat és Magyar Nép című lapokban jelentek meg. A Huszadik Század a Babeşről és Pavlovról szóló dolgozatait közölte.

Ismert íróként költözött 1947-ben Budapestre. Szinte természetszerűleg kívánkozott a Raffy Ádám írta hősök élére az anatómia nagy megújítójának, Andreas Vesaliusnak regényes élete. Miként Kopernikusz Ptolemaioszt, úgy detronizálta Vesalius Galenust a csalhatatlan tekintélytisztelet trónjáról. Jelképes, hogy a 'De corporis humani fabrica' és a 'De revolutionibus orbium coelestium' azonos esztendőben jelent meg.

Vesalius „ő maga boncolt és a hallgatóságnak maga mutatta és magyarázta a szóban forgó testrészt, módszeresen, tervszerűen, pontosan. Az első anatómus, aki nem magas katedrán ül, hermelines talárban, aki nem régi könyvekhez, elavult tantételekhez akarja idomítani a valóságot, hanem maga két kezébe veszi a munkát és tulajdon érzékszerveivel igyekszik megfogni és lerögzíteni a dolgokat úgy, mint vannak".

Vesalius, Ambroise Paré, Sylvius adnak egymásnak találkát a regény lapjain Párizs villoni hangulatában, majd felvillantja Vesalius kényszerkalandos útjainak legutolsóját a Szentföldre, ahonnan többé nem tért meg.

Egyik utolsó – Passuth Lásztó szerint írójának Iegkedvesebb – műve 1955-ben jelent meg a 17. századi Erdélyről. A „Két malamkő" között őrlődő parányi ország urai a York és a Lancaster házat megszégyenítő vérengzéssel irtották egymást, s a szelíd-okos Rozsnyai Dávid utólagos megszólaltatásával a regény lapjain egy magyar főszereplőkkel Bécstől Isztambulig vonagló, shakespeare-i véres dráma elevenedik meg.

Írásszenvedélyének „melléktermékei": filmforgatókönyv (Erdélyi Szent Johanna), rádióhangjátékok, tudománynépszerűsítő cikkek.

Az Orvosi Hetilapban a 'Terhesség és lues',[2] a Therapia Hungarica 'La menopause et la vitamine E'[3] című szakdolgozatát közölte.

Az olasz orvosírók folyóirata, a torinói La Serpe 1960 decemberében közölte 'Cecov in Ungheria' című tanulmányát. Az olasz orvosírókhoz szoros bárátság fűzte, részt vett Montecatiniban a kongresszusukon.

Az Orvostörténeti Közleményekben főleg a 16–17. század orvostörténelmével foglalkozó közleményei jelentek meg.[4]

A nem orvostörténeti regényei az újabb kiadás hiányában kevésbé ismertek.

A mindig korai halál egy kiváló, aktív gynekológust és újabb regénytervekkel teli írót, a reneszánsz utolérhetetlen ismerőjét ragadta eI tíz évvel ezelőtt.

Jóllehet a szépirodalmi orvostörténelem a bestseller írások kincsesbányája; a valóságmag regényes körítéssel a kultúrsznobok kedvelt tápláléka és az ügyes tálalók biztos tartaléka, Raffy Ádám elkerülte e csábító buktatókat, mert tehetsége többre predesztinálta. Maradandóan szólni a halhatatlanokról, a kései krónikus alázatával. „Exegit" monumentum aere perennius – s a talapzatról neve letörölhetetlen.

---

[1] Forrás: Szállási Árpád: Raffy Ádám. = Orvosi Hetilap, 1971. pp. 2659–2661.

[2] Raffy Ádám: Terhesség és lues. = Orvosi Hetilap, 1950. 13. sz.

[3] Raffy, Ádám: La menopause et la vitamine E. = Therapia Hungarica, 1955. IV. sz.

[4] Raffy Ádámnak az Orvostörténeti Közlemények hasábjain az alábbi publikációi jelentek meg (– *a szerk. összeáll.*):

Raffy Ádám: Vesalius és kora. = Orvostörténeti Közlemények 13 (1959) pp. 43–55.

Raffy Ádám: Isten és ördög a betegségek aetiológiájában. = Orvostörténeti Közlemények 18 (1960) pp. 211–218.

Raffy Ádám: Blandrata György olasz orvos és a XVI. századbeli erdély közegészségügye. = Orvostörténeti Közlemények 26 (1962) pp. 1–64.